

*Др Драган Батавељић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

УДК: 78.071.2

DOI: 10.46793/XIVMajsko.491B

ПРУЖАЊЕ УСЛУГА ОД СТРАНЕ УДРУЖЕЊА ЕСТРАДНИХ УМЕТНИКА И ИЗВОЂАЧА*

Резиме

Аутор у раду анализира специфичну врсту услуга, које пружају удружења естрадних уметника и извођача, с обзиром да је то доста неистражена област, да се о овој врсти пружања услуга у ранијем периоду писало доста ретко и да су бројни односи у овој области остали нерегулисани и недовољно истражени. Зато се у раду инсистира на формирању удружења естрадних уметника и извођача широм Србије у местима где не постоје, као и на јачању рада Савеза естрадно-музичких уметника Србије. Поред указивања на настанак и историјски развој наведених удружења, у раду се указује и на настанак Савеза естрадно-музичких уметника Србије, као репрезентативног уметничког удружења у култури, његов рад и организацију. Притом се указује на потребу усаглашавања његовог рада са важећим законским прописима, сада са важећим Законом о удружењима из 2011. године, а оно што је битно рећи за СЕМУС, јесте да он пружа бројне услуге за стицање одговарајућег статуса и остваривање права својих чланова. Оно што представља посебну новину у раду ових удружења, јесте неопходност поштовања посебног колективног уговора, које претходи пружању свих услуга од стране естрадно-музичких уметника и извођача у области стваралачке, уметничке и забавне делатности. Основна сврха доношења нових прописа и поштовања наведеног колективног уговора, јесте уједначавање права и обавеза у вези са радним ангажовањем лица која пружају своје услуге у уметничкој или другој делатности, као и омогућавање ефикасније заштите права ових извођача, што све доприноси спречавању сиве економије и подизању квалитета пружања услуга у овој области.

Кључне речи: *Република Србија, СЕМУС, удружења естрадних уметника, лиценца, колективни уговор, музичке агенције, естрадни радници, услуге, професионализација.*

* Рад је написан у оквиру пројекта Правног факултета Универзитета у Крагујевцу XXI век – век услуга и Услужног права, бр. 179012, који финансира Министарство за просвету, науку и технолошки развој Републике Србије.

1. Увод

Удружења естрадних уметника и извођача су добровољне, струковне, невладине и непрофитне организације, основане на неодређено време, ради остваривања циљева у области културе – музике и других делатности у области културе. У ове друге делатности спадају остала музичка, говорна и сценска извођења културних програма. У наведена удружења чланови се удружују ради коришћења услуга које ове организације пружају, а као чланови се могу јавити уметници – интерпретатори народне, забавне, џез, рок и поп музике и извођачи културних програма у музичким и сценским делатностима. Такве делатности су вокално и инструментално извођење културних програма, тј. естрадно-музичких и сличних програма, а све у складу са важећим Уставом Републике Србије, Законом о култури и статутима ових удружења. Удружења естрадних уметника и извођача у Републици Србији омогућавају својим члановима остваривање својих интереса, циљева и задатака, усклађивање појединачних интереса са јавним интересима и принципима демократског друштва, омогућавање права на докуп стажа, остваривање пензије, добијање одговарајућих ангажмана, стицање неопходних лиценци за бављење својом делатношћу, регулисање пореских обавеза према држави и слично.

2. Историјски преглед

Естрадна забавна музика нашег поднебља почела је да се развија са настанком градских песама, које су стваране и извођене у градовима, док је народна музика своје извориште нашла у селу. Притом, треба рећи да су људи веома различитих занимања стварали и изводили, како народну, тако и забавну музику. Уметничке екипе формиране у јединицама Народно-ослободилачке војске, представљале су "клице" из којих су настајали први естрадни извођачи у току Другог светског рата, као и у послератном периоду. Ове културно-забавне екипе су имале значајну улогу после ослобођења у помагању приликом организовања аматерских КУД-ова (културно-уметничких друштава),¹ а њихови чланови су имали, мање или више, урођеног талента, проверених склоности и исказаних амбиција да од аматерског бављења пређу на професионално опредељење за естрадну делатност. Наиме, у првом случају, чланови културно-уметничких друштава су се естрадном делатношћу бавили само узгред, поред свог основног занимања, док су се у другом случају професионално опредељивали за ову делатност, ради стицања материјалних средстава за живот. Аматерско бављење се вршило без хонорара, док је професионално подразумевало хонорисана наступања, а између њих је постојао само један корак, који је подразумевао прелазак из аматеризма у

¹ Ова друштва су у то време, касније, а и данас, представљала најзначајније организаторе културно-забавног живота у нашој земљи.

професионализам. Управо је тај прелазак захтевао далеко већу организованост, знатно бољу нормативност, професионализацију и усавршавање у раду, као и много већу бригу о статусу естрадних уметника и извођача којима је то било једино занимање. Томе је посебно допринела многобројност оних који су се определили за професионални начин бављења овом делатношћу, тако да је све то довело до њиховог удруживања и организовања у уметничка удружења.

Враћајући се пола века уназад, морамо нагласити да је прво такво удружење представљало Удружење цеза и забавне музике Србије, које је основано 1953. године у Београду, а за њега је карактеристично да је читаву једну деценију оно било једино удружење у коме су били окупљени естрадни извођачи. Наиме, после тачно 10 година, тј. 1963. године, у Београду је основано Удружење естрадних уметника и извођача Социјалистичке Републике Србије, које је окупљало извођаче различитих профила из оквира естрадне уметности. Временом су се на територији Србије формирала бројна естрадна удружења, тако да су ради њиховог лакшег окупљања, истоветног третмана естрадних уметника и извођача из свих крајева, јединственог законодавства и прецизније евиденције, сва ова удружења интегрисана у СЕМУС, тј. Савез естрадно-музичких уметника Србије, као репрезентативно уметничко удружење у култури са седиштем у Београду, основано децембра 1969. године. Основни циљ оснивања овог републичког савеза, јесте организовање и заштита радио-музичких права естрадно-музичких уметника и извођача, који своју делатност обављају на целој територији Србије.

На питање, какав је основни смисао оваквог удруживања, тј. која је главна карактеристика удружења уопште (уметничког, посебно), одговор је јасан: удружење настаје и одржава се ради остваривања неких посебних (парцијалних) интереса, који произилазе из бављења одређеном друштвеном делатношћу.² Отуда би се удружење могло сврстати у категорију интересних група, чији карактер зависи од места које заузимају у политичком систему једне земље, при чему уметничка удружења представљају специфичне друштвене групе, које настају и одржавају се ради остваривања и заштите интереса удружених уметника и пружања разноврсних услуга својим члановима.³ Стога се оно може означити као друштво у ужем смислу, као заштитник уметности, које није равнодушно према свом "штићенику", већ је заинтересовано да подстиче и развија уметност и да ствара повољне услове за развој уметничке делатности.⁴ У таквој ситуацији уметничко удружење има улогу посредника између уметника, који врши своју професионалну делатност

² Немањић, М., *Уметничко удружење као специфична друштвена група*, Култура, бр. 1/1968, стр. 83-85.

³ *Исто*, стр. 86.

⁴ Због тога је свако удружење посебно заинтересовано да уметничке делатности контролише, да на њих отворено или прикривено утиче и да их "саображава" својим потребама и представама, које само о себи има.

и пружа услуге друштву, с једне стране и читавог друштва, које преко таквог удружења утиче на уметничку делатност.⁵

3. Савез естрадно-музичких уметника Србије (СЕМУС)

Оно што је веома значајно за рад СЕМУС-а, јесте чињеница да је он свој рад и организацију усаглашавао са Законом о друштвеним организацијама и удружењима грађана из 1982. године и Законом о самосталном обављању уметничке и друге делатности у области културе из 1993. године (допуњен 1998. године), а данас то чини са важећим Законом о удружењима.⁶ Такође, Савез је извршио усклађивање свога рада у складу са важећим Законом о култури,⁷ чиме је стекао статус друштвене организације у области естрадно-уметничке делатности. Сагласно наведеним законима, СЕМУС је донео израдио и усвојио свој Статут и Правилник о раду, којима је утврђена једна од основних његових надлежности - утврђивање својства естрадно – музичких уметника и извођача, тј. естрадних радника и о томе је издавао јавне исправе (уверења). Наведено јавно овлашћење издавања ових уверења, тј. лиценци (последњих година је усвојен овај термин), представља најзначајнију врсту услуга коју овај Савез пружа својим члановима, тј. члановима удружења широм Србије. То не могу и не смеју да раде поједина удружења унутар наше земље, јер статус музичара и вокалних солиста мора да буде утврђен на јединствен начин и то само на основу унапред утврђених и свима познатих критеријума. Свако другојачије поступање представља кршење одговарајућих законских прописа, које са собом повлачи кривичну одговорност појединаца и колективитета који то чине.

Поред осталих услуга, ово репрезентативно Удружење је током 2017. године покренуло иницијативу, која је исте године и усвојена, о додељивању естрадно-музичке награде Србије за животно дело истакнутим естрадно-музичким уметницима у знак признања за изузетан свеукупан допринос наведеној делатности. У ове уметнике спадају сви самостални уметници који се баве мјузиклом, компоновањем и извођењем забавне, цез и народне музике, као и сви самостални радници у области културе, који се баве извођењем естрадно-музичких програма. СЕМУС је једина, законски овлашћена организација која то може да ради у овој области културе, а према критеријумима и условима утврђеним посебним правилником. Оно што је посебно важно за наведене уметнике, јесте чињеница да им Савез, као својим члановима, пружа стручну помоћ и бројне услуге у области остваривања права из пензијско-инвалидског осигурања и то у складу са јединственим уговором о спровођењу ПИО, на

⁵ Чалдаровић, М., *Друштвена култура и идејна надоградња*, Основи науке о друштву, Београд, 1963, стр. 440.

⁶ "Сл. гласник РС", бр. 51/2009 и 99/2011 - др. закони.

⁷ "Сл. гласник РС", бр. 72/2009, 13/2016 и 30/2016 - испр.

основу Закона о пензијско-инвалидском осигурању.⁸ Чланови удружења остварују ова своја права путем пријава, тј. уверења за самосталне уметнике и извођаче које издаје Савез, а сам поступак се спроводи преко матичних удружења чланица Савеза.

СЕМУС-у је сходно чл. 56. важећег Закона о култури из 2009. године, утврђена репрезентативност за територију Републике Србије,⁹ а према овом Закону, који је допуњен 2016. године, наведени Савез врши законска јавна овлашћења и пружа бројне услуге за стицање одговарајућег статуса и остваривање неопходних права својих чланова. Притом, он утврђује, на основу чл. 58-67. Закона о култури, својство самосталним уметницима и вокалним и инструменталним извођачима народне, забавне, џез, рок и поп музике, са пребивалиштем на територији Републике Србије, води евиденцију тих лица, издаје уверења о том статусу и уверења за пријаву за остваривање права на пензијско-инвалидско и здравствено осигурање. Оно што, овом приликом, треба посебно нагласити и на шта треба указати, јесте чињеница да се последњих неколико година у овој области много тога променило. Наиме, раније се није тражило поседовање лиценце за бављење естрадно-музичком делатношћу и извођење културних програма и садржаја, тако да је овом делатношћу могао да се бави, такорећи, свако ко је то желео и ко је, бар мало, поседовао способност и таленат за бављење наведеним послом. Република Србија покушава, управо због тога, да у овој, изузетно значајној и осетљивој области културе, уведе ред, доношењем одговарајућих законских прописа, који утврђују ко се и на који начин може бавити естрадно-музичком делатношћу.

4. Посебан колективни уговор

Према најновијој одредби важећег Закона о раду¹⁰ (чл. 246. ст. 4), неопходно је потписивање посебног колективног уговора за лица која самостално обављају делатност у области уметности или културе (самостални уметници) и њега закључују репрезентативно удружење у угоститељско-туристичкој делатности (Унија послодаваца Србије, Београд) и репрезентативни синдикат (Самостални синдикат естрадних уметника и извођача Србије, Београд). Од 1. августа 2017. године, власници угоститељских објеката су дужни да провере да ли вокални солисти и инструменталисти одређеног оркестра који наступа у њиховом објекту, поседују обавезну

⁸ "Сл. гласник РС", бр. 34/2003, 64/2004 - одлука УСРС, 84/2004 - др. закон, 85/2005, 101/2005 - др. закон, 63/2006 - одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 и 142/2014.

⁹ Решење Министарства бр. 022-05-38/2012-06 од 25.05.2012. – "Службени гласник РС", бр. 55/12.

¹⁰ "Сл. гласник РС", бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС и 113/2017.

лиценцу, као и да са сваким од њих потпише уговор о пружању услуге из области музичке културе. Поставља се питање шта је сврха и циљ оваквих промена? Одговор на ово питање није тешко дати – тежња ка стварању квалитета и омогућавање добијања уверења о бављењу естрадно-музичком делатношћу само оним лицима која за то покажу одговарајућу стручност.¹¹ Ова лиценца за рад се добија у неком од удружења музичара преко две репрезентативне организације – Удружења музичара цеза, забавне и рок музике и Савеза естрадно-музичких уметника Србије и она је неопходна, јер уколико надлежни инспектор рада затекне у одређеном угоститељском објекту или на неком другом месту где се пружају услуге од стране естрадних уметника и извођача, који немају потребну лиценцу, аутоматски долази до забране даљег наступања и изрицања одговарајуће новчане казне. Организатори веселја се кажњавају уколико ангажују музичаре без лиценце, док власницима локала и других угоститељских објеката прети затварање истих. Ово раније није морало да се ради, али многим може да, уколико се не придржавају законских прописа, преседне заказано веселје. Због тога је улога удружења естрадних уметника и извођача, као и СЕМУС-а, од одлучујућег значаја, ради заштите својих чланова пружањем неопходних услуга.

Поред тога, важећи Закон о раду, предвиђа и закључивање Посебног колективног уговора за радно ангажовање естрадно-музичких уметника и извођача у угоститељству,¹² који има проширено дејство, тако да се он односи на све послодавце који ангажују естрадне уметнике и извођаче. Као основица за плаћање се узима минимална цена рада (1.200 динара), коју је сваки послодавац обавезан уплати сваком члану оркестра, тако да се представници државе надају да ће се, на овај начин, полако (ово је само почетак) омогућити увођење реда у ову област. Наиме, основна сврха наведеног уговора јесте утврђивање права и обавеза из рада и по основу рада лица која обављају уметничку или другу делатност у области културе и послодавца у угоститељству, хотелијерству и туризму. Оно што је посебно значајно напоменути приликом ангажовања наведених лица која изводе народну, забавну, цез, поп или рок музику, фолклорни или други играчки програм (плес), односно остале музичке, говорне и сценске радње културних програма (они, значи, пружају услуге послодавцима који их ангажују), јесте да они имају

¹¹ То се постиже, на тај начин, што лица која подносе молбу за добијање лиценце, морају пред одговарајућом стручном комисијом, састављеном од неколико врхунских вокалних солиста и инструменталиста (састав комисије се не може унапред сазнати, због онемогућавања евентуалних злоупотреба и утицања на поједине чланове), да покажу своје знање извођењем одређених музичких нумера на свом инструменту или певањем потребних песама, како би надлежна комисија стекла увид у оспособљеност кандидата за бављење наведеном делатношћу и добијање лиценце. О овоме видети више: Милојевић, Ј., *На подијумима уметничке музике*, Култура, бр. 102/2011, стр. 63.

¹² "Службени гласник РС", бр. 66/2012 и 94/2012.

својство извођача, али под условом да за самостално обављање уметничке или друге делатности у области културе, морају да имају напред наведено уверење (лиценцу). Ово уверење им служи за упис у службену евиденцију репрезентативног удружења, у складу са Законом о култури.

5. Уверење (лиценца) за бављење естрадно-музичком делатношћу

Из напред наведеног се може закључити да домаћи извођачи могу бити радно ангажовани код одређеног послодавца у естрадно-музичком програму, само под условом да имају наведено уверење, тј. потврду (лиценцу), коју им издаје надлежна организација за текућу годину и за ту услугу наплаћује унапред утврђен износ. Отуда је неопходно да такав извођач поседује наведену лиценцу (оригинал), а да копију достави послодавцу или агенцији (посреднику) која успоставља контакт између њих и посредује приликом закључења Уговора о извођачком раду, тј. делу. У тај Уговор мора да буде уписан број наведене потврде (уверења, лиценце) и неопходно је да копија исте буде приложена уз закључени Уговор. Колики је значај ове лиценце, говори податак да је сваки извођач дужан да исту стави на увид инспекцијским службама и овлашћеном представнику (контролору) репрезентативног синдиката. Са своје стране, агенција, тј. посредник који има веома значајну улогу у обезбеђивању посла (ангажовању) извођача, за пружене услуге наплаћује одређени новчани износ, који се обично утврђује у процентима од оствареног прихода (најчешће 3-5%). Такође, обично таква агенција непосредно исплаћује и хонорар извођачима, јер послодавац наведену исплату, најчешће, уговара преко овлашћених музичких агенција.

Таква је ситуација када су у питању домаћи извођачи, али сличне обавезе оптерећују и саме извођаче, с обзиром да и они морају да имају јавну исправу о свом статусу, која је издата од стране надлежне организације у њиховој земљи, да би могли да буду ангажовани код нашег послодавца. Наравно, и они су дужни да такву јавну исправу (потврду, уверење, лиценцу) доставе надлежном послодавцу, тј. одговарајућој агенцији, која је посредовала у њиховом ангажовању, обезбеђивању потребних услова за пружање њихових услуга из области естрадно-музичке делатности и коначној исплати оствареног (унапред уговореног) хонорара. Посредовање у закључивању посебног колективног уговора и инсистирање на поштовању његових одредаба је неопходно ради утврђивања минимума права извођача, која се морају познавати и поштовати приликом уговарања цене рада (хонорара) за извођаче који пружају услуге у естрадно-музичкој делатности. Наиме, ови извођачи су "мајстори свога заната", али најчешће нису упознати са бројним прописима који се често мењају и могућим недостацима (празнинама) у уговорима, што може довести до оштећења њихових права ако те уговоре са послодавцима закључују

непосредно и без помоћи стручних агенција, које посредују у том односу и за своје услуге наплаћују одговарајућу накнаду.

Управо, због напред наведеног, неопходно је да се уговором између послодавца и извођача предвиде њихова права и обавезе, као и права и обавезе посредника (агенција). Тако, битно је да се утврди цена рада која се за месечно радно ангажовање извођачу одређује најмање у висини минималне нето зараде за један месец у Републици Србији,¹³ а ако се ради о повременим радном ангажовању извођача за један музички дан,¹⁴ она не може да буде нижа од 5% напред наведеног износа. Надлежна агенција, као посредник (у име и за рачун извођача), указује послодавцу на његову обавезу да уплати припадајући порез на доходак грађана, у складу са важећим законским прописима, као и да извођачу омогући један слободан дан у недељи, ако је реч о месечном ангажману, како не би дошло до експлоатације и изабљивања пружалаца услуга естрадно-музичког програма од стране послодавца. Зато је ту улога стручних агенција веома значајна, с обзиром да се, као битни елементи Уговора о извођачком раду, утврђују цена рада, рок исплате, врста и обим посла који је извођач дужан да обави за уговорену цену рада, временски период за који је Уговор закључен, услови за раскид Уговора, елементи безбедности и здравља на раду, осигурање и материјална одговорност. Послодавац се посебно обавезује одредбама закљученог уговора да пружи и обезбеди адекватну заштиту музичких инструмената и других реквизита које извођач користи, који је извођач дужан да своје услуге пружа професионално, одговорно и савесно, да поштује одредбе Уговора и да доприноси квалитетном извођењу програма. Такође, Уговором о извођачком раду (делу), мора да буде предвиђен и начин решавања спорова у поступку примене, измене и допуне Посебног колективног уговора¹⁵ и ту главну улогу има Арбитражно веће (има 5 чланова), чије се одлуке достављају странкама у спору, а ове странке су дужне да споразумно одредбе и исплате одговарајућу накнаду за услуге (рад) арбитра.

Према томе, радно ангажовање естрадно-музичких уметника и извођача ради пружања њихових услуга у области стваралачке, уметничке и забавне делатности,¹⁶ може се вршити само сходно Одлуци Владе Републике Србије о примени посебног колективног уговора, који се примењује на све послодавце у Републици Србији. С обзиром да ова одлука предвиђа обавезу власника угоститељских објеката да пријаве и склопе уговор са естрадно-музичким уметницима, ту веома значајну улогу имају, управо, удружења естрадних

¹³ Ова минимална нето зарада се утврђује од стране Социјално-економског савета Републике Србије и објављује се у Службеном гласнику Републике Србије.

¹⁴ Ово повремено ангажовање може бити до 4 дана у недељи.

¹⁵ Уколико дође до спора, Арбитражно веће доноси одлуку која је обавезујућа, ако се учесници спора са њом сагласе пре почетка рада арбитраже.

¹⁶ Ова делатност обухвата активности којима се задовољавају културне потребе корисника наведених услуга и обезбеђује забава у објектима који су за то намењени.

уметника и извођача, која штите интересе својих чланова и инсистирају на поштовању висине прописаног хонорара за наведене уметнике, који не може бити испод 1200 динара, с тим што се порез обрачунава по стопи од 17%.¹⁷ Оно што је посебно значајно и што представља посебну новину у овој Одлуци, јесте чињеница да су норме које су саставни део наведеног Посебног колективног уговора, када је у питању пружање услуга далеко строжије.

Наиме, вокални солиста или инструменталисти неког бенда не могу да пруже своје услуге власницима угоститељских објеката ако нису "лиценцирани", тј. ако немају одговарајуће уверење које потврђује њихову оспособљеност да се баве наведеном делатношћу, а то може да потврди и изда такво уверење (потврду, лиценцу) само овлашћена стручна комисија¹⁸ у оквиру удружења естрадних уметника и извођача. То значи да је пружање услуга издавања лиценце,¹⁹ као и других услуга везаних за њено издавање, претходни услов (услов без кога се не може и не сме) за пружање услуга из области музичке културе. Када се ова друга врста услуга пружи њеним корисницима, тј. власницима угоститељских објеката и другим послодавцима, неопходно је организовање исплате уговором прецизиране цене, израчунавање висине доприноса и пореза и све те услуге за своје чланове врше одговарајућа удружења.

Значи, пружању свих наведених услуга претходи потписивање уговора о пружању услуга из области естрадно-музичке делатности са сваким чланом оркестра понаособ, јер у супротном прети изрицање санкције плаћања казне, као и могућност затварања кафана, дискотека, ресторана, хотела и других сличних објеката. Међутим, ова обавеза власника угоститељских објеката, организатора фестивала и других манифестација, не постоји само када су у питању услуге естрадно-музичких уметника, него и услуге водитеља програма, менаџера, чланова фолклора и других играча, техничког особља за одржавање наступа и свих лица која учествују у забављању гостију угоститељских

¹⁷ Наведени порез износи минимално 200 динара.

¹⁸ Бити уметник не значи, у исто време, и нужно бити члан неког удружења, али је нужно да члан удружења буде уметник. Због тога је улога ове комисије, као специјално изабраног органа (који своју функцију врши у променљивом саставу) за пријем нових чланова и додељивање лиценце на основу објективних и јавно признатих критеријума, изузетно велика и друштвено значајна. Тиме се пружа могућност и стварају услови да сви чланови удружења буду уметници, ако то заслужују, без обзира на степен своје афирмисаности.

¹⁹ Ово није нимало лак и једноставан посао, с обзиром да издавање таквог уверења, које потврђује да је један уметник оспособљен да свом послодавцу пружи одређену услугу из своје делатности, захтева доста претходних активности, као што су организовање аудиције за полагање пред одређеном комисијом, сазивање заинтересованих кандидата, обезбеђивање стручних чланова комисије, проналажење одговарајућег простора и, коначно, издавање одговарајућег уверења (лиценце). То су све услуге које одговарајуће удружење естрадних уметника и извођача пружа својим члановима.

објекта или посетилаца фестивала, тј. манифестација. Али, да би уопште дошло до закључивања колективног уговора, ови уметници, извођачи и остали учесници одређеног догађаја који пружају наведене услуге, морају да имају тражену лиценцу (потврду, уверење). Ту лиценцу они могу да добију само од регистрованих удружења естрадних уметника у Србији,²⁰ која пружају наведену услугу и за то наплаћују одређену новчану накнаду.

Посебна новина у важећим прописима који регулишу ову материју, јесте обавеза да се таква лиценца мора имати и у случају када музичари пружају своје услуге на свадбама организованим у самом дворишту младожење или негде другде под шатором, ван угоститељског објекта. У таквом случају, младожења се налази у улози послодавца и он мора да ангажује само лиценциране музичари и да са њима склопи колективни уговор. Уколико то не учини, прети му изузетно велика казна, и то: за непоштовање прве обавезе, тј. ангажовање нелиценцираних музичара, предвиђена је казна од 10.000 динара, а за непоштовање друге обавезе, тј. неопходног склапања колективног уговора са музичарима, као пружаоцима услуга, предвиђена је казна од чак 20.000 - 300.000 динара. Основни разлог таквог поштравања прописа и инсистирања на њиховом поштовању јесте уједначавање права и обавеза у вези са радним ангажовањем лица која пружају своје услуге у уметничкој или другој делатности, као и омогућавање ефикасније заштите права ових извођача, што све доприноси спречавању сиве економије у овој области. У коначном сагледавању важности свих ових прописа, треба рећи да држава од свега наведеног има користи, јер се на износ који се исплаћује музичарима и другим извођачима, обавезно плаћају доприноси и порези. Тиме ће се спречити тзв. "рад на црно" и избећи све непријатности до којих такав рад може да доведе. Посебно је значајно што та група људи није била, до сада, на прави начин опорезивана, а сада ће наведеним променама доћи и до пуњења републичког буџета. Сваки хонорар ће бити евидентиран, сви ће платити порезе и то је најнормалнија ствар.

Међутим, овде треба нагласити да приликом пружања услуга од стране наведених уметника послодавцима и њиховог коришћења услуга од стране удружења, постоји разлика коју "производи" чињеница да постоје две врсте лица која врше делатност у области културе, пре свега, у области музике: 1) лица којима је то основна делатност (то су, најчешће, афирмисани извођачи музичког програма) и 2) лица којима је то додатна делатност (на њих се нови колективни уговор највише односи, јер ће послодавци за сваки њихов наступ морати да плате порезе на доприносе, а они ће своја права штитити уговором). Прва група лица самостално, у виду занимања, обавља вокално и инструментално извођење културних програма и они морају да поседују

²⁰ Постоје само два репрезентативна удружења у Србији, која могу да пруже наведеним музичарима услугу, тј. да им издају лиценцу за рад, а то су: Савез естрадно-музичких уметника Србије (СЕМУС) и Удружење музичара цеза, забавне и рок музике.

наведено уверење, које има значај јавне исправе. Такве исправе (лиценце) се издају сваке године за текућу календарску годину и служе за остваривање права и других погодности које извођачи могу да искористе (социјална питања, увоз инструмената, добијање радне визе и слично). Само се за таквог извођача, који је са послодавцем закључио уговор о извођачком раду (делу), који поседује неопходну лиценцу и који редовно испуњава своје обавезе према држави и удружењу, може рећи да легално обавља уметничку или другу делатност у области културе.

6. Посебне врсте услуга од стране удружења

Као посебне услуге које пружа Удружење музичара цеза, забавне и рок музике, могу се навести бројни случајеви утврђивања својства самосталног уметника – извођача. Захтев (молбу) за издавање таквог уверење подносе лично заинтересовани уметници, тј. извођачи. Такође, Удружење музичко-сценских извођача настоји (и, за сада, успева у томе) да својим члановима обезбеди најновије и проверене информације о свим изменама, допунама и новим законским прописима и да им помогне у остваривању својих законских права. Те услуге од стране УМСИ-а су веома значајне за све чланове Удружења музичко-сценских извођача, јер на тај начин извођачи постају имуни на све врсте превара којима су перманентно изложени сви естрадно-музички уметници и извођачи од стране многих доминантних и репресивних организација, па све до ситних мешетарских организација и злонамерних појединаца на територији целе Србије. Све ово наводимо са разлога што је естрадна делатност, уопште, веома значајна и доприноси задовољавању потреба људи, јер је ово једна веома широка делатност, која омогућава пружање услуга у јавном извођењу музичких, фолклорних, хумористичких, артистичких, драмских, књижевних и свих других културно-уметничких, забавних и естрадних програма.²¹

Имајући у виду напред наведено, као и значај удружења естрадних уметника широм Републике Србије и СЕМУС-а (који представља кровну организацију естрадне делатности) у пружању услуга својим члановима и послодавцима, зачуђује податак да у нашој земљи још увек није донет закон о естрадној делатности.²² Потреба за доношењем оваквих закона се састоји у чињеници да је неопходно да се уреди естрадна делатност, статус и деловање естрадних уметника, начин рада и пословања са установама и институцијама, организовање и посредовање у јавном извођењу естрадних програма и других питања од значаја за естрадну делатност, као и пружање услуга у свим овим

²¹ Ивановић, С., *Народна музика између фолклора и културе масовног друштва*, Култура, бр. 23/1973, стр. 167.

²² Овај закон постоји, на пример, у Републици Српској, "Службени гласник Републике Српске", број 01-387/04 од 29. априла 2004. године.

активностима. Наиме, естрадна делатност је од посебног значаја за свако савремено друштво, с обзиром да, као таква, захтева пружање бројних услуга приликом припремања и јавног извођења музичких, фолклорних, хумористичких, артистичких, драмских, књижевних и других културно-уметничких, забавних и естрадних програма. Естрадна делатност, отуда, доприноси задовољавању бројних потреба грађана, а њено обављање се врши путем концерата, приредби, ревија и других облика естрадног представљања естрадних радника и естрадних уметника у објектима намењеним за културне програме, дворанама, туристичким, угоститељским и другим погодним објектима.

Значај појединачних удружења широм Републике Србије и њиховог Савеза (СЕМУС-а) у пружању услуга и задовољавању потреба својих чланова је изузетно велики. Ту мислимо, пре свега, на чињеницу да се естрадне делатност може обављати на два основна начина, и то: 1) у виду занимања или 2) као допунска делатност. Отуда је неопходно да се утврди ко од укупног броја чланова једног удружења има својство естрадног радника, а ко естрадног уметника.²³ Критеријум за ово утврђивање и разврставање чланова удружења требало би да буде дужина бављења естрадном делатношћу, стицање одређених признања, освајање значајних награда на престижним фестивалима, такмичењима и другим манифестацијама. Управо је ту улога СЕМУС-а, као кровне организације свих удружења те врсте у Србији, од пресудног значаја, јер се поступак и ближи критеријуми за признавање наведених статуса, као и њихова права, обавезе и одговорности, одређују посебним актом овог Савеза.²⁴ Наравно, наведени Савез има одлучујућу улогу и при самом пријављивању домаћег или страног физичког лица са пребивалиштем на територији Републике Србије одређеном удружењу са намером да се бави естрадном делатношћу. Услове за пријављивање таквог лица утврђује СЕМУС и он је дужан да формира високо-стручну комисију, коју ће чинити еминентни стручњаци из естрадне делатности, која ће имати задатак да оцени и пружи стручна мишљења о признавању наведених својстава. То су само неке од услуга које СЕМУС пружа члановима појединих удружења широм Републике Србије, која су чланови овог Савеза и своје правне акте доносе у складу са

²³ У оквиру ове категорије треба да постоји и могућност давања статуса врхунског естрадног уметника.

²⁴ На пример, статус естрадног радника се може дати лицу које се бави естрадном делатношћу краћи период, по правилу као допунском делатношћу и које током бављења естрадном делатношћу, није стекло нека значајнија признања, док би статус естрадног уметника могло да стекне лице које учествује у јавном извођењу неког од програма у области музике, хумора, књижевности, глуме, фолклора и других културно-уметничких, забавних и естрадних активности. Коначно, својство врхунског естрадног уметника могло би да добије лице које се овом делатношћу бави више од 20 година непрекидно или које је стекло значајна домаћа и инострана признања.

актима више правне снаге (Статутом и другим актима Савеза). С друге стране, естрадни радници, естрадни уметници и врхунски естрадни уметници су дужни да, свако из своје области за коју је стекао наведени статус, пружа одговарајуће услуге на својим јавним наступима у земљи и иностранству и да посебно чувају углед Републике Србије, СЕМУС-а и својих локалних удружења чији су чланови.

Као једна од значајних услуга коју наведена удружења пружају својим члановима, јесте вођење прецизне евиденције о свима њима и давање потребних података у сваком тренутку (самим члановима лично, удружењима, надлежним министарствима, Влади Републике Србије и другим надлежним органима). Такође, ту спада и доношење одговарајућих решења, давање мишљења и издавање уверења, потврда и других исправа о чињеницама о којима одлучују и воде евиденцију. Због тога се лица која се баве естрадном делатношћу слободно и добровољно удружују и оснивају наведена удружења, ради остваривања својих циљева и коришћења бројних услуга, које им њихова удружења пружају, без којих та лица не би могла да обављају своју делатност.²⁵ Наиме, ова удружења, као добровољне, струковне, невладине и непрофитне организације се оснивају на неодређено време, ради подстицања и координирања активности својих чланова на остваривању заједничких циљева и задатака у области естрадно-музичке делатности, а у складу са Уставом Републике Србије, Законом о култури, Законом о удружењима и другим прописима и конвенцијама. Од бројних услуга које наведена удружења пружају својим члановима, треба посебно издвојити помагање у остваривању њиховог права на рад и обезбеђивању пензијско-инвалидског и здравственог осигурања, као и других права предвиђених законом, затим унапређивање музичке уметности и делатности културе, као и организовање својих чланова ради развијања музичке уметности, подизања квалитета и уметничког нивоа њихових културних програма. Такође, значајне услуге ових удружења се састоје у иницирању и предлагању одговарајућих законских решења ради регулисања и заштите ауторских извођачких права, социјалних права, побољшавања економских и других услова за њихов рад, организовању стручних предавања, курсева, семинара и течајева ради стручног усавршавања својих чланова, издавању стручних публикација које се односе на унапређивање музичке уметности, као и на информисању сопственог чланства. Коначно, значајне услуге ових удружења се састоје у праћењу рада и помоћи приликом наступања и извођења културних програма у земљи и иностранству, предлагању својих чланова за награде, похвале и признања од стране других институција, као и додељивању награда и признања самих удружења.

С обзиром да, као што смо већ навели, Република Србија није донела закон о естрадној делатности, ова област друштвеног живота се регулише важећим

²⁵ Наведена удружења се оснивају у складу са одредбама Закона о удружењима ("Сл. гласник РС", бр. 51/2009).

Законом о самосталном обављању уметничке или друге делатности у области културе, а утврђивање својства лица која се баве овом делатношћу поверено је бројним уметничким удружењима. За потребе нашег рада, указаћемо на чињеницу да је естрадно-музичка делатност поверена одређеним удружењима, као што су: 1) Удружење музичких уметника Србије за самосталне уметнике који се баве дириговањем, инструменталним и вокалним извођењем музичких дела, опером и оперетом; 2) Удружење оркестарских уметника Србије, за самосталне уметнике који се баве извођењем оркестарске музике; 3) Удружење композитора Србије, за самосталне уметнике који се баве компоновањем музичких дела; 4) Савезу естрадно-музичких уметника Србије (СЕМУС) за самосталне уметнике који се баве мјузиклом, компоновањем и извођењем забавне, цез и народне музике и за самосталне раднике у области културе, који се баве извођењем естрадно-музичких програма и 5) Удружењу радника естрадне делатности Србије, за самосталне раднике у области културе, који се баве извођењем фолклорних, других играчких, рецитаторских, хумористичких и сличних естрадних програма, као и стручном сарадњом у естрадној уметничкој делатности.

Свако удружење за своје чланове врши услугу вођења евиденције, како би они могли да остваре своја права и обавезе, које имају као чланови једне такве организације. Удружење води евиденцију и лица за која је утврдило да имају статус који им омогућује да могу самостално да обављају уметничку или другу делатност у области културе. Надлежна служба за таквог члана евидентира у његове податке датум почетка самосталног бављења одређеном делатношћу, врсту делатности, као и датум престанка вршења делатности, а о уписаним чињеницама издаје одговарајуће уверење. Посебно је значајно да за лица која самостално обављају уметничку и другу делатност у области културе, средства за здравствено, пензијско и инвалидско осигурање обезбеђује надлежно удружење, а учешће у тој набавци средстава могу узети установе, предузећа и друга правна лица,²⁶ док надзор над вршењем јавних овлашћења утврђених наведеним Законом врши министарство надлежно за послове културе.²⁷

За естрадне раднике је веома значајно да, сагласно важећим законским прописима, могу да остваре своја права и обавезе, а пре свега, пензијско-инвалидско и здравствено осигурање, како не би дошли у ситуацију (што се веома често дешава) да немају одговарајућу здравствену заштиту или да не могу да остваре (када престану да се активно баве естрадном делатношћу и када дођу у неке позније године) право на пензију. Додуше, веома често су они сами највећи кривци за то, јер док су млади, активни, популарни и док имају сталне приходе од свог посла, не размишљају довољно о проблемима који могу да наступе у будућности. Наравно, услуге које удружење пружа својим

²⁶ О овоме видети шире: Закон о самосталном обављању уметничке или друге делатности у области културе, чл. 4-5. ("Службени гласник РС", бр. 39/93, 42/98).

²⁷ Исто, чл. 6.

члановима зависи од статуса таквих естрадних радника, који је различит. Наиме, естрадну делатност данас обављају:

1. естрадни радници, којима је то основно занимање, а чланови су одређеног удружења естрадних уметника и извођача;
2. естрадни радници, којима је то основно занимање, а нису чланови одређеног удружења естрадних уметника и извођача;
3. естрадни радници, који обављају естрадну делатност поред свог основног занимања, а чланови су одређеног удружења естрадних уметника и извођача;
4. естрадни радници, који обављају естрадну делатност поред свог основног занимања, а нису чланови одређеног удружења естрадних уметника и извођача;
5. пензионери музичари.

Такође, постоји разлика у пружању услуга удружења према естрадним радницима којима је бављење естрадом основно занимање и који ову делатност обављају као самостално занимање. Тако: 1) члановима са признатим статусом естрадног уметника, удружење уплаћује трошкове пензијско-инвалидског и здравственог осигурања, које обезбеђује, као што смо напред навели, од локалне самоуправе, града, републике, одређених установа, предузећа и других правних лица; 2) чланови који немају овај статус, наведено осигурање регулишу преко уговора свог матичног удружења; 3) трећу групу чине она лица која се баве естрадном делатношћу, али нису социјално осигурана, јер су ван естрадних организација.

Као што се из напред наведеног може видети, веома је широк спектар занимања која су обухваћена статутима удружења естрадних уметника и извођача, али је чињеница да бенефиције редовних чланова и услуге удружења чији су чланови користе, скоро искључиво, вокални солисти и инструменталисти, док остали обезбеђују своја права из радног односа другим занимањем. Притом, треба нагласити да чланство у наведеним удружењима може да буде редовно, ванредно и почасно. Наиме, редовни чланови су они којима је бављење естрадном делатношћу једино занимање и основни извор прихода, док су ванредни, они којима естрадна делатност није основни извор прихода. Почасни чланови удружења су она лица која имају нарочите заслуге за унапређење и развијање естрадне делатности. Овде треба нагласити да естрадна музика у савременим условима живота, захваљујући свом специфичном деловању на широке народне масе, као анимирајући фактор, умногоме доприноси разбијању монотоније, која настаје као последица нагле индустријализације, уске професионализације и убрзане механизације рада многих занимања. Све то доводи до свакодневних тензија, па је, отуда, неопходно одвојити премореног човека од интензивног стреса, бројних обавеза и свеукупних проблема. Главну улогу у томе, управо преузимају на себе

забавна и народна музика,²⁸ а оне су то у могућности, пре свега због своје разноврсности и способности да слушаоцима омогуће различиту идентификацију са интерпретаторима ове музике.

7. Музичке агенције и менаџери као посредници пружања услуга

Данас све већу и значајнију улогу, када је реч о удружењима естрадних уметника и извођача, добија менаџерство. Наиме, то је једна посебна врста делатности, која сваког дана добија на значају и постаје неизбежна и верна пратиља свих врста уметности, а посебно естраде и уметника који се баве овом делатношћу. Без обзира да ли је реч о уметнику који се естрадном делатношћу бави као основним или као додатним занимањем, ретко ко је, данас, у стању да успешно обавља, истовремено, оба посла – уметнички и менаџерски. Свима је познато да се људи све више уско специјализују и да је тзв. "сваштарење" реликт прошлости. За сваки посао се људи рађају и, зато, менаџер који је природно обдарен за комуникацију, са доста искуства и широким кругом познанстава, а уз то и едукован путем одговарајућег школовања, може много да помогне уметнику који се посвећује својој делатности.²⁹ Притом треба нагласити да је тај однос интересни и да менаџер своју "везу" са уметношћу заснива на сталној селекцији. То је зато што његов посао, најчешће, није стварање, већ непрестано процењивање, с обзиром да из те сарадње са одређеним уметником он жели да оствари материјалну корист за обоје (пре свега, за себе). То чини избором, тј. процењивањем ко је у узлазној фази, чија популарност расте, кога публика тражи и слично, јер на тај начин може да оствари најбољу материјалну корист, како за уметника чији је менаџер, тако и за себе. Он своје услуге заступања, уговарања, прецизирања услова за наступе, исплату хонорара, заштиту уметника и слично, наплаћује према унапред уговореном проценту или одређеном новчаном износу.

Колики је значај менаџерских услуга за обављање естрадне делатности, говори податак да се веома често врше анкете, које указују да око 50% естрадних уметника и извођача до ангажмана долази преко разних концертних агенција, 40% преко менаџера и самосталних музичких продуцената, а 10% на други начин. Када је реч о концертним агенцијама и њиховим услугама које пружају естрадним уметницима, треба рећи да се извођач који потписује ексклузивни уговор са таквом агенцијом, обавезује да све концерте и јавне наступе има, искључиво, преко те агенције, а она се, са своје стране, да у

²⁸ Једном речју, то је естрадна музика.

²⁹ Познато је да прави професионалци морају свакодневно да вежбају, да се усавршавају и "раде на себи", јер у противном, конкуренција чини своје. Свако назадовање или стагнирање у уметности, врло брзо буде запажено – или од оркестра, колега, критичара, публике и слично, а то може имати погубне последице по каријеру сваког уметника.

потписаним роковима организује одређени број концерата и јавних наступа (ангажмана) уз договорени хонорар. Све се то прецизира већ приликом потписивања уговора.

Када је реч о правном положају естрадних уметника и извођача (једном речју, естрадних радника), треба рећи да је то питање, пре свега, регулисање њихових права из радног односа више деценија уназад било само "мртво слово на папиру", иако је, на пример, Устав СФРЈ из 1974. године, недвосмислено утврдио чињеницу да "радни људи који самостално, у виду занимања, обављају уметничку или другу културну делатност, имају у начелу исти друштвено-економски положај и, у основи, иста права и обавезе, као и радници у организацијама удруженог рада".³⁰ Наиме, та права појединаца су зависила од индивидуалних уговора са послодавцем и остваривана су од случаја до случаја, док је велика неуједначеност између тадашњих република и аутономних покрајина, доводила естрадне раднике у ситуацију да под неједнаким условима остварују приходе за обезбеђивање своје егзистенције. Због тога, Република Србија данас има одговарајуће законске прописе, који регулишу ангажовање извођача, уговарање цене рада (хонорара) за њихове услуге извођења естрадно-музичких програма, прецизирају права и обавезе послодаваца, извођача и посредника (агенција и менаџера), предвиђају начин решавања спорова и слично. Ту мислимо, пре свега, на Посебан колективни уговор за радно ангажовање естрадно-музичких уметника и извођача у угоститељству.³¹

8. Закључак

На основу свега реченог можемо закључити да је, као и у сваком другом послу, у естрадној делатности потребна специјализација, тј. професионализација. Наиме, живимо у времену у коме је неопходно да људи знају све више о све мање ствари. Некада то није био случај, али је данас, са наглим развојем, како природних и техничких, тако и друштвених и хуманистичких наука, тзв. сваштарење и бављење разноврсним делатностима постало скоро немогуће. Зато је неопходно благовремено опредељивање још у раној младости. Већина естрадних радника почиње да се бави естрадном делатношћу током основне и средње школе или у студентским данима и, отуда, најчешће немају воље и снаге да паралелно и успешно раде "на два фронта" – да граде естрадну каријеру и да редовно и успешно завршавају школу. У највећем броју случајева морају да се одлуче "коме ће се царству приволети", тј. шта ће им бити приоритет. Они који се у потпуности посвете естради, захтевају много приснију везу са удружењима чији су чланови, као и са Савезом естрадних уметника и извођача Србије (СЕМУС-ом), јер су услуге које ове организације пружају, од пресудног значаја за успешно обављање њихове

³⁰ Чл. 31. Устава СФРЈ из 1974. године.

³¹ "Службени гласник РС", бр. 23/2015, чл. 1-19.

естрадне делатности. Имајући у виду широки друштвени значај естрадне музике за свако савремено друштво (наравно, тако је било и раније, у мањем или већем степену), сматрамо да је неопходно много ближе и детаљније регулисати ову материју позитивним законодавством и не остављати могућност појаве тзв. правних празнина, које могу да доведу до одређених дилема у примени законских прописа. Свакако, ту треба користити позитивна искуства других држава, како би се омогућило члановима наведених удружења, остваривање њихових права и обавеза, у чему најважнију улогу има читав корпус услуга, које се члановима пружају од стране ових организација. Без ових услуга, рад удружења естрадних уметника и извођача био би веома отежан, у већини случајева потпуно онемогућен, што би довело до неостваривања права чланова, а коначне последице би могле да се огледају и у гашењу самих удружења.

*Dragan Bataveljic, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

SERVICES PROVIDED BY THE ASSOCIATION OF MUSICAL ARTISTS AND PERFORMERS

Summary

In this paper the author analyzes a specific type of services provided by associations of musical artists and performers. Since this is a rather unexplored field and these services were not often discussed in professional literature, they remained insufficiently investigated and regulated. Therefore, in this paper the author insists on establishing of associations of musical artists and performers through Serbia, in places where they have not existed before and on strengthening the Alliance of musical artists of Serbia. Beside describing the origin and historical background of these associations, the author particularly elaborates on the establishment of the Alliance of musical artists of Serbia, as a representative artistic association in culture, its work and organization. He underlines the need for the harmonization of its work with existing regulations, especially with the current Law on associations from 2011. What is important to say about SEMUS (Alliance of musical artists of Serbia) is that it provides various services related to obtaining the membership in this Alliance and protecting the rights of its members. What is new in the work of these association is the need to operate in line with a special collective agreement that the artists, performers and entertainers need to sign prior to using the services of this Alliance.

The basic purpose of passing new regulations and respecting the mentioned collective agreement is the harmonization of rights and obligations in the process of their hiring and contracting, and providing more efficient protection of their rights - all contributing to preventing grey economy and raising the quality of services in this field.

Key words: *Republic of Serbia, SEMUS, the association of musical artists, license, collective agreement, music agencies, popular music artists, services, professionalization.*

Литература

- Ивановић, С., *Народна музика између фолклора и културе масовног друштва*, Култура, бр. 23/1973.
- Милојевић, Ј., *На подијумима уметничке музике*, Култура, бр. 102/2011.
- Немањић, М., *Уметничко удружење као специфична друштвена група*, Култура, бр. 1/1968.
- Чалдаровић, М., *Друштвена култура и идејна надоградња, Основи науке о друштву*, Београд, 1963.
- Посебан колективни уговор за радно ангажовање естрадно-музичких уметника и извођача у угоститељству, "Службени гласник РС", бр. 66/2012 и 94/2012.
- Решење Министарства бр. 022-05-38/2012-06 од 25.05.2012. – "Службени гласник РС", бр. 55/12.
- Закон о естрадној делатности, "Службени гласник Републике Српске", бр. 01-387/04 од 29. априла 2004. године.
- Закон о култури, "Сл. гласник РС", бр. 72/2009, 13/2016 и 30/2016 - испр.
- Закон о пензијско-инвалидском осигурању, "Сл. гласник РС", бр. 34/2003, 64/2004 - одлука УСРС, 84/2004 - др. закон, 85/2005, 101/2005 - др. закон, 63/2006 - одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014 и 142/2014.
- Закон о раду, "Сл. гласник РС", бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС и 113/2017.
- Закон о самосталном обављању уметничке или друге делатности у области културе, "Службени гласник РС", бр. 39/93, 42/98.
- Закон о удружењима, "Сл. гласник РС", бр. 51/2009 и 99/2011 - др. закони.